

Столярчук Я.М.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
e-mail: stolyaroslava@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-9124-6310

Ільницький Д.О.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
e-mail: ilnytskyi@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-8528-7845

Черницька Т.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
e-mail: t_chernytska@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2660-5529

Рудковський С.М.

кандидат економічних наук,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
e-mail: rudkovskyy@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9738-2863

**ГЛОБАЛЬНІ ФІНАНСОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ІНСТИТУЦІЙНІЙ СИСТЕМІ
ДЕТІНІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

Stoliarchuk Y.

ScD in Economics, Professor
Head of the Department of International Economics
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
54/1 Peremogy avenue, Kyiv, Ukraine
e-mail: stolyaroslava@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-9124-6310

Ilnytskyi D.

ScD in Economics, Professor
Professor of the Department of International Economics
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
54/1 Peremogy avenue, Kyiv, Ukraine
e-mail: ilnytskyi@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-8528-7845

Chernytska T.
PhD in Economics, Docent
Docent of the Department of International Economics
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
54/1 Peremogy avenue, Kyiv, Ukraine
e-mail: t_chernytska@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2660-5529

Rudkovskyy S.
PhD in Economics
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
54/1 Peremogy avenue, Kyiv, Ukraine
e-mail: rudkovskyy@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9738-2863

GLOBAL FINANCIAL ORGANIZATIONS IN THE INSTITUTIONAL SYSTEM OF UNSHADOWING OF THE WORLD ECONOMY

Анотація. Актуальність роботи обумовлена тим, що світова економіка з року в рік демонструє усталений тренд щодо розширення тіньового сегмента. Найбільші загрози тінізації світової економіки пов'язані з глобальним ландшафтом реалізації тіньових господарських операцій, який деформує параметри конкурентного середовища та базових ринкових інститутів капіталістичної системи, у докорінний спосіб змінює чинні бізнес-схеми та негативно впливає на економічну поведінку суб'єктів господарювання та психологію *homo economicus*. Метою статті є розкриття особливостей діяльності глобальних фінансових організацій як важливих компонентів інституційної системи детінізації світової економіки. У роботі розкрито, що визначальне значення у розробленні та впровадженні країнами детінізаційного інструментарію має інституційний механізм детінізації глобальної економіки. Проведено систематизацію суб'єктів детінізації фінансового сектору світової економіки, які в архітектурі відіграють ключову роль на сьогодні, зокрема їх поділ на міжнародні універсальні організації, міжнародні фінансові організації та міжнародні спеціалізовані інституції. Розкрито, що ці інституції пройшли різний шлях еволюції та різняться за масштабами діяльності, рівнем організаційно-мережевого розвитку та продуктивністю зусиль щодо детінізації. Доведено, що офшорний банкінг становить особливий тип інституцій, інструментарій детінізації діяльності яких має враховувати масштаби їх впливу на національні економіки. Виявлено важливу роль нормативних документів, які детермінують як якісні характеристики середовища діяльності фінансових інституцій, так і діяльності з детінізації економічних відносин та систем. Встановлено, що експертиза, якою володіють фахівці, яких залучають до функціонування суб'єктів детінізації фінансового сектору світової економіки, доводить значущість людського капіталу для соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: тіньова економіка, детінізація, інституціоналізм, фінансові інституції, офшоринг, банківництво.

Abstract. The relevance of the work is set by the fact that the world economy from year to year demonstrates an established trend in the expansion of the shadow segment. The biggest threats to the shadowing of the world economy are related to the global landscape of the implementation of shadow economic transactions, which deforms the parameters of the competitive environment and the basic market institutions of the capitalist system, fundamentally changes the current business schemes and negatively affects the economic behaviour of business entities and the psychology of *homo economicus*. The purpose of the article is to reveal the peculiarities of the activities of global financial organizations as important components of the institutional system of

unshadowing of the world economy. The work revealed that the institutional mechanism of unshadowing of the global economy is of decisive importance in the development and implementation of unshadowing tools by countries. The subjects of unshadowing of the financial sector of the world economy, which play a key role in architecture today, have been systematized, including their division into universal international organizations, international financial organizations, and international specialized institutions. It is revealed that these institutions have gone through a different path of evolution and differ in the scope of their activities, the degree of organizational and network development, and the productivity of efforts to universal. It has been proven that offshore banking is a special type of institutions, the toolkit of universal of their activities should take into account the scale of their influence on national economies. The important role of normative documents, which determine both the qualitative characteristics of the environment of financial institutions and the activity of universal of economic relations and systems, has been revealed. It has been established that the expertise possessed by specialists who are involved in the functioning of subjects of the financial sector of the world economy proves the importance of human capital for socio-economic development.

Key words: shadow economy, unshadowing, institutionalism, financial institutions, offshoring, banking.

JEL Classification: O17, F33, F38, G21

Постановка проблеми. Процеси економічного глобалізму, що базуються на постіндустріальній парадигмі та охопили в останні десятиліття усі структурні підсистеми світового господарства, справляють потужний трансформаційний вплив на усі форми і рівні міжнародної економічної діяльності. Він набуває концентрованого вираження насамперед у поглибленні процесів транснаціоналізації інвестиційно-виробничих, комерційних і фінансових операцій, значному розширенні доступу економічних суб'єктів різних країн до зовнішніх джерел фінансування господарської діяльності, її системній диверсифікації, мереживізації, віртуалізації та інтелектуалізації. Попри безумовні конкурентні переваги, що їх отримують економічні суб'єкти в епоху глобалізації, світова економіка з року в рік демонструє усталений тренд щодо розширення тіньового сегменту. Головними причинами, що спричиняють нарощування тіньових операцій є як неухильне збільшення масштабів діяльності транснаціональної організованої злочинності, електронного шахрайства, кіберзлочинів, так і реалізації різнонаціональними економічними суб'єктами корпоративних стратегій і бізнес-моделей офшоризації фінансово-господарських операцій, нелегальних і напів-легальних податкових та комерційних практик, «розмивання» багатонаціональними фірмами податкової бази тощо.

Наголосимо, що найбільші загрози тінізації світової економіки пов'язані не стільки з довготривалим історичним періодом її існування, скільки з глобальним ландшафтом реалізації тіньових господарських операцій, який деформує параметри конкурентного середовища та базових ринкових інститутів капіталістичної системи, у докорінний спосіб змінює чинні бізнес-схеми та негативно впливає на економічну поведінку суб'єктів господарювання та психологію людини економічної (*homo economicus*).

Звернімось до деяких конкретних цифр: станом на тепер у світі функціонує близько 70 офшорних юрисдикцій, котрі активно використовуються компаніями і фірмами з метою податкової оптимізації у рамках укладених міждержавних

угод про уникнення подвійного оподаткування. Масштабними є також обсяги тіньової зайнятості (65 % загального обсягу тіньової економіки у Європейському Союзі [1, с. 48]) та неврахованих контингентів робочої сили. Останні особливо зросли за умов активізації міжнародних міграційних процесів та пом'якшення національного міграційного законодавства, а отже — справляють потужний дестабілізуючий вплив на регіональні ринки праці.

До найбільш масштабних секторів, в яких має місце тіньовий ринковий обіг, належать торгівля нелегальними наркотичними засобами, обсяги якої оцінюються щорічно від 426 до 652 млрд дол. США; торгівля людьми у 150,2 млрд, незаконна вирубка лісів — 52-157 млрд, нелегальне рибальство — від 15,5 до 36,4 млрд, нелегальне видобування корисних копалин — 12-48 млрд, крадіжки сирої нафти — від 5,2 до майже 12 млрд [2]. Значними є й злочинні доходи від тіньової торгівлі об'єктами дикої природи, які оцінюються на рівні від 7 до 23 млрд дол. США на рік, що становить близько 25 % доходів, отриманих від законної торгівлі об'єктами дикої природи. За даними Європейського поліцейського управління, тільки у період 2018–2019 рр. європейськими правоохоронними органами було вилучено майже 5,8 т контрабандних молодих скляних вугрів загальною вартістю 12,5 млн дол. США (2,2 тис. дол. США за 1 кг); а з 2016 р. до 2019 р. країнами було вилучено 52 незаконні партії луски панголінів (206,4 т) загальною вартістю від 41 до 144 млн дол. США [3, с. 12].

Цілком зрозуміло, що зазначені операції щорічно генерують багатомільярдні обсяги незаконних фінансових потоків, котрі активно переводяться в офшорні юрисдикції, впливають у законну бізнес-діяльність, реінвестуються у легальні ринки. Не слід скидати з рахунків і колосальне недоотримання національними урядами податкових надходжень під впливом тіньової економіки, значне послаблення інститутів державної влади та механізмів кримінального правосуддя. У країновому вимірі у топ-10 держав з найвищим ризиком відмивання грошей, фінансування тероризму та корупції входять станом на березень 2023 р. Афганістан, Південна Африка, Албанія, Барбадос, Буркіна Фасо, Камбоджа, Об'єднані Арабські Емірати, Гібралтар, Гаїті та Кайманові острови [4].

Загальні вартісні обсяги відмивання брудних грошей у світі просто вражають: їх щорічна сума, за даними ООН, становить від 2 до 5 % світового валового внутрішнього продукту, або 1,6 — 4 трлн дол. США [5, с. 44]. З урахуванням же масштабних процесів діджиталізації усіх сфер людської життєдіяльності вже найближчими роками можна очікувати чергового сплеску тіньових операцій транснаціональних злочинних угруповань. Останні сьогодні не лише активно використовують технології мобільних грошових переказів, розподілених реєстрів та віртуальних валют, а й у всезростаючих масштабах застосовують усі легітимні сфери їх практичного впровадження з метою полегшення кримінальної діяльності.

Тож факт існування, масштаби та негативний вплив, що його справляє тіньова економіка, є ключовими аргументами розвитку політики детінізації. Досягнення її цілей можливе на засадах постійного підвищення ефективності інституційної системи детінізації світової економіки, ядром якої вважаємо глобальні фінансові організації, але не обмежуємось лише ними.

Аналіз досліджень і публікацій. Наукові школи КНЕУ та інші вітчизняні дослідники останнім часом проявляють значний інтерес до питань розвитку ті-

ньювої економіки та політики детінізації, хоча глобальні фінансові організації та інституційна система детінізації світової економіки рідко коли виступають предметом досліджень. Зокрема, М. Руженський, О. Мельник, С. Кульбачний розглядають політику детінізації в контексті удосконалення інвестиційного клімату [6]. О. Макартвотв ідентифікує тіньову економіку як один з чинників високої частки готівкового обігу в національній економіці [7]. В. Кирилук відносить її до неринкових інструментів ведення конкурентної боротьби [8]. Важливим є те, що, як доведено Ю. Харазішвілі, детінізація становить значний потенціал для зростання та модернізації [9].

Вчені часто вдаються до дослідження окремих об'єктивних компонентів функціонування тіньової економіки та їх впливу на певні аспекти суспільного розвитку. Зокрема, З. Луцишин доводить, що діяльність офшорних юрисдикцій та офшоризація бізнесу взагалі становлять виклик національній фінансальній безпеці [10]. Саме тому, як виявили О. Плотніков, О. Борзенко, Т. Панфілова, в ЄС трансформування фінансальної сфери передбачає вжиття заходів, що спрямовані на детінізацію [11]. На створенні інституційного базису детінізації в соціальній сфері концентрувались у своїх дослідженнях Р. Августин та І. Демків [12].

Мають місце окремі дослідження тіньової економіки з секторальної точки зору, що може сприяти її вибіркового подоланню. Так, І. Бабець, поглиблено досліджуючи інституціональні інструменти детінізації ринку транспортних послуг, наголошує на важливості підвищення ефективності організаційних та економічних важелів [13]. І. Тютюнник пропонує застосовувати податкові розриви в діяльності промислових підприємств як інструментарій детінізації економіки [14].

Інституційний вимір детінізації, особливо з урахуванням міжнародної диспозиції вітчизняної економіки, мало коли ставав предметом досліджень. Однак дослідники часто називають окремі інституційні вади, коли намагаються пояснити брак результатів з детінізації. Так, проводячи оцінку рівня тіньової економіки М. Кузнецова, О. Дубровіна, дійшли висновку, що методи боротьби з тіньовою економікою в Україні є безсистемними й зводяться до каральних санкцій [15]. Слабкість організаційного керування називається М. Юлеком та О. Яценко однією з причин значного обсягу тіньового сектору та отримання громадянами додаткових доходів [16]. Пошуку шляхів удосконалення інституційної архітектури та міжнародного економічного порядку в цілому присвячено ряд праць О. Рогача, А. Поручника, Н. Резнікової [17–19].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У вітчизняному науковому дискурсі досі спостерігається брак як узагальнення компонентів інституційної системи детінізації світової економіки, так і поглибленої характеристики та оцінки особливостей еволюції та виконання функцій міжнародними фінансовими організаціями в контексті досягнення цілей детінізації світової економіки. Детінізація світової економіки може бути досягнена шляхом подолання проблеми застосування ефективних інструментів та моделей удосконалення інституційної архітектури та міжнародного економічного порядку. На жаль, постановка проблеми у формі такого цілепокладання знаходиться на початковій стадії, саме тому найактуальнішим наразі вважаємо розкриття засадничих основ позиціонування міжнародних фінансових інституцій як найвпливовіших агентів змін, чому присвячено дану статтю. Більш того, ефективно використання вітчизняною економікою переваг сучасної архітектури сві-

тового фінансового сектору та участі в його реформуванні, а також потенціалу інтеграції з ЄС для повоєнного відновлення та подальшого соціально-економічного розвитку має спиратись на ґрунтовне розуміння їх особливостей у сфері детінізації економічних процесів.

Метою статті є розкриття особливостей діяльності глобальних фінансових організацій як важливих компонентів інституційної системи детінізації світової економіки.

Методика дослідження. Дослідження було проведено кабінетним методом, що передусім спирається на вивчення публікацій вітчизняних та іноземних авторів. Крім того, методом наукової абстракції автори намагались виокремити ті складові загального дискурсу дослідження інституційного виміру глобальної тіньової економіки та політик детінізації, які ще не знайшли достатнього розкриття у вітчизняній науковій періодиці. Ключовим стало виконання першої функції науки щодо ґрунтовного опису предмету дослідження. При цьому авторами одночасно проводилось узагальнення досвіду та екстраполяція сфер їх спеціалізації на предмет дослідження. Допоміжними стали методи візуалізації ілюстративних та розрахунково-статистичних матеріалів для демонстрації отриманих висновків та узагальнень.

Виклад основного матеріалу. З огляду на величезні масштаби і диверсифіковані форми сучасних тіньових операцій держави в останні десятиліття напружували і реалізують низку інструментів детінізації глобальної економіки, що реалізуються нині як фіскальними й адміністративними, так і організаційно-економічними та інституційними каналами. Характеризуючи *інституційний механізм детінізації* глобальної економіки, слід насамперед відзначити визначальну роль міжнародних організацій, котрі виконують роль важливих інституційних майданчиків розроблення і впровадження країнами детінізаційного інструментарію. Ключову роль у глобальній інституційній системі детінізації світового господарства відіграють на сьогодні такі суб'єкти, як:

- міжнародні універсальні організації (ООН, ОЕСР, Рада Європи, Інтерпол);
- міжнародні фінансові організації (Група Світового банку, МВФ, Базельський комітет, ЄБРР);
- міжнародні спеціалізовані інституції (Група розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), Спеціальний експертний комітет Ради Європи з оцінки заходів у сфері боротьби з відмиванням брудних грошей, Егмонтська і Вольфсберзька групи).

Провідною міжнародною **спеціалізованою інституцією** у сфері детінізації вважається ФАТФ. Вона була заснована ще у 1989 р. як реакція національних урядів держав ОЕСР на зростаючі загрози незаконного транскордонного руху капіталу на набуття ними глобального характеру. До сфери детінізаційних компетенцій даної інституції, членами якої є нині 37 держав світу [20], належить розроблення і впровадження міжнародних стандартів боротьби з відмиванням злочинних доходів і фінансуванню тероризму. Зазначена функція реалізується шляхом системного моніторингового контролю за дотриманням країнами-членами зазначених стандартів, глибокого дослідження можливих ризиків тіньової діяльності, заснування подібних ФАТФ регіональних організацій та поглиблення детінізаційного співробітництва з іншими профільними міжнародними організаціями й інституціями.

Доцільно зауважити, що перша редакція сорока рекомендацій ФАФТ була складена ще у далекому 1990 р. і мала за мету протидіяти зловживанням фінансовими системами з боку окремих суб'єктів, котрі відмивають кошти, отримані від торгівлі наркотичними засобами. У міру ж нарощування масштабів тіньових економічних операцій зазначені рекомендації у 1996 р. було переглянуто у бік максимального урахування загроз транснаціональної організованої злочинності, пов'язаних вже з відмиванням брудних грошей, отриманих від торгівлі зброєю, людьми, підробками, культурними цінностями, об'єктами дикої природи тощо. Своєю чергою, 2001 р. знаменується значним розширенням функціонального мандату ФАТФ до рівня протидії фінансуванню міжнародного тероризму та терористичних організацій, що призвело до розробки дев'яти спеціальних рекомендацій у цій царині. Нарешті у 2012 та 2023 роках відбуваються останні перегляди рекомендацій ФАФТ, котрі укупі зі Спеціальними Рекомендаціями були ухвалені понад 180 країнами світу як універсального міжнародного стандарту боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму [21, с. 7].

Станом на тепер усі розроблені ФАТФ рекомендації чітко регламентують послідовну систему заходів, котрі держави-члени мають запровадити з метою боротьби з відмиванням брудних грошей, фінансуванням тероризму та поширенням зброї масового знищення. Попри те що різні держави світу мають доволі відмінне національне законодавство у цій сфері, різні адміністративні й операційні рамки боротьби з відмиванням брудних грошей, а також принципово відмінні за структурою національні фінансові системи, завдяки рекомендаціям ФАТФ на глобальному рівні діє нині універсальний стандарт детінізації економічних операцій. Він здатен до адаптації у будь-якому куточку планети завдяки універсальним підходам щодо оцінки країнами ризиків тінізації економіки; розроблення національних політик у сфері детінізації та внутрішньої координації антикорупційних дій; протидії відмиванню грошей, фінансування тероризму та проліферації; застосування превентивних заходів для фінансового сектору; встановлення функціональних повноважень та відповідальності різного роду компетентних органів; підвищення транспарентності і доступності бенефіціарної власності; сприяння міжнародному співробітництву у сфері протидії тінізації глобальної економіки [21, с. 7].

Висока результативність діяльності ФАТФ значною мірою забезпечується завдяки розбудові нею глобальної **мережі інститутів**, що спеціалізуються у сфері детінізації світової економіки. Її (окрім самої ФАТФ) репрезентують також такі інституції, як:

- Азійсько-Тихоокеанська група з відмивання грошей;
- Карибська група розробки фінансових заходів;
- Євразійська група;
- Група Східної та Південної Африки з боротьби з відмиванням грошей;
- Група розробки фінансових заходів Латинської Америки;
- Міжурядова група дій проти відмивання грошей у Західній Африці;
- Група розробки фінансових заходів для Близького Сходу та Північної Африки;
- Комітет експертів з оцінки заходів протидії відмиванню грошей.

Про результативність діяльності ФАТФ свідчить, зокрема, той факт, що завдяки дотриманню її рекомендацій індекс ризику відмивання брудних грошей і

фінансування тероризму зменшився у Бельгії з 4,65 у 2016 р. до 4,01 у 2022 р., у Люксембурзі — з 5,89 до 4,78, у Нідерландах — з 4,99 до 4,06 відповідно [22], а у Бразилії — з 5,95 у 2015 р. до 4,98 у 2021 р. [23].

Загальновідомо, що значну деструктивну роль у глобальних процесах тінізації економічної діяльності відіграють **офшорні банки**, котрі репрезентують систему світового банківництва, сконцентрованого в офшорних юрисдикціях. В рамках останніх завдяки впровадженню особливих систем корпоративного оподаткування забезпечується найбільш сприятливе податкове середовище бізнес-діяльності. Отже, офшорні банки активно застосовуються сьогодні бізнесовими і підприємницькими структурами з метою як послаблення податкового навантаження, так і забезпечення високого рівня конфіденційності реалізовуваних комерційних й інвестиційних операцій. Достатньо сказати, що останні сорок років характеризуються неухильним зростанням вартісних обсягів банківських активів і зобов'язань офшорних центрів. Упродовж 1977–2020 рр. вони зросли відповідно з 95,2 млрд до 5,3 трлн дол. США та з 71,2 млрд до майже 5 трлн дол. США (рис. 1). У результаті питома вага частки офшорних юрисдикцій у вартісних обсягах глобальних активів і пасивів банків зросла за вказаний період з 13,8 % до 15,9 % (за активами) та з 10,7 % до 16,3 % (за пасивами) [24].

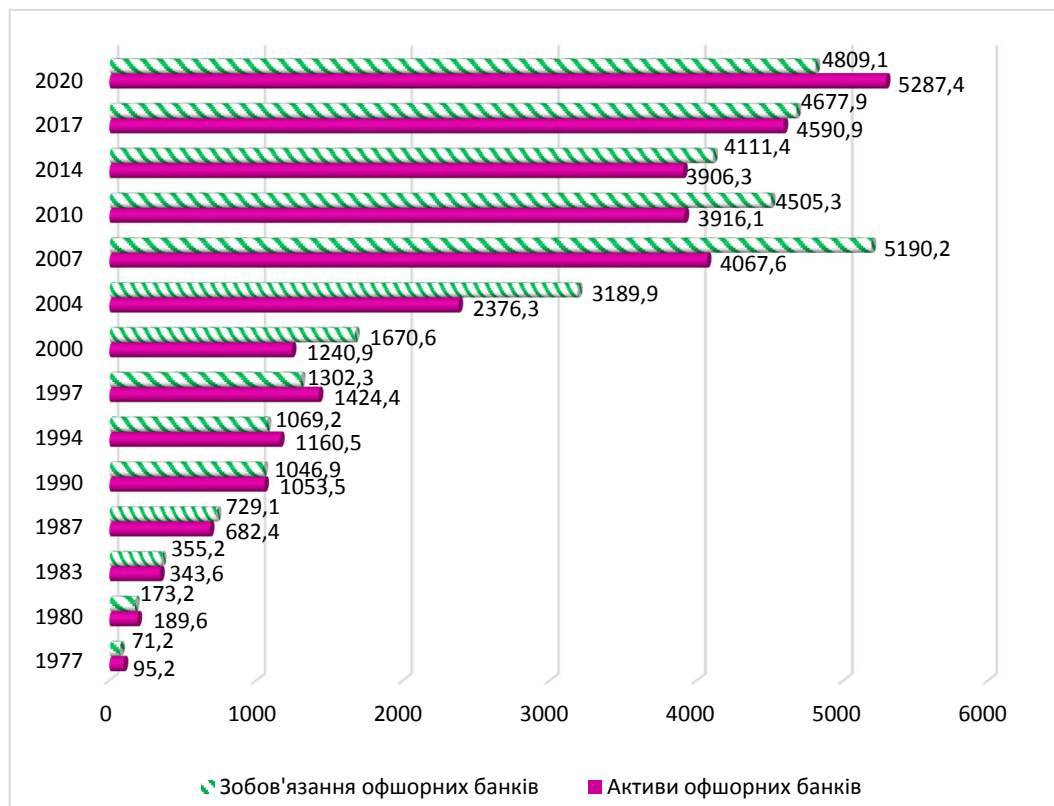

Рис. 1. Динаміка головних індикаторів функціонування глобального офшорного банківництва у 1977–2020 рр., млрд дол. США

Джерело: Побудовано за даними [24].

Аналіз навіть цих даних дає підстави зробити висновок, що зростаюча участь світової банківської індустрії в обслуговуванні транскордонних потоків капіталу операцій офшорного бізнесу актуалізує питання щодо посилення їх регулювання з боку такої міжнародної інституції як **Базельський комітет**. Так, ще у 1988 р. керівниками центральних банків держав Великої сімки було підписано Базельську Угоду «Про принципи регулювання роботи банків, здійснення практичного контролю за їх діяльністю та попередження кримінального використання банківських систем для відмивання грошей». Вона стала по суті базовим документом, який визначає загальний контур впроваджуваних Базельським комітетом механізмів детінізації глобальної економіки в частині практичного контролю за діяльністю національних банківських систем та попередження їх використання у кримінальних цілях з метою відмивання грошей. Йдеться насамперед про зобов'язання банків відмовляти в обслуговуванні різного роду сумнівних операцій своїх клієнтів та надавати всебічну підтримку правоохоронним органам у разі їх розслідування за обов'язкового дотримання при цьому повної конфіденційності інформації.

Усвідомлюючи ризики, які несуть банки у разі навмисного чи ненавмисного обслуговування тінювих операцій, Базельський комітет зобов'язує включати у загальний ризик управління у рамках банківського комплаєнс-контролю ризиків відмивання грошей (ML) та фінансування тероризму (FT). Наголосимо, що усі рекомендації Базельського комітету призначені для **конвергенції та доповнення стратегічних цілей і стандартів ФАТФ** і у жодний спосіб не спрямовані на зміну стандартів останньої чи то у бік їх посилення, чи то послаблення. Більше того, в окремих випадках Базельський комітет включає у свої стандарти перехресні посилання на стандарти ФАТФ з метою надання банкам допомоги у царині дотримання національних вимог банківського пруденційного регулювання на основі імплементації цих стандартів. Найважливішу роль у детінізації глобальної економіки з боку Базельського комітету відіграють такі документи:

- «Основні принципи ефективного банківського нагляду» (вересень 2012);
- «Функція внутрішнього аудиту в банках» (червень 2012);
- «Принципи раціонального управління операційним ризиком» (червень 2011);
- «Принципи корпоративного управління для банків» (липень 2015 р.);
- «Належна обачність і прозорість щодо платіжних повідомлень, що стосуються транскордонних переказів» (травень 2009);
- «Комплаєнс і функція комплаєнсу у банках» (квітень 2005);
- «Принципи ефективних наглядових колегій» (червень 2014) [25, с. 2].

Характеризуючи сформовану на сьогодні інституційну структуру детінізації глобальної економіки, не можемо оминати увагою і таку міжнародну організацію як **Міжнародний валютний фонд**. У рамках свого функціонального мандату щодо підтримання глобальної економічно-фінансової стабільності і рівноваги МВФ реалізує на сьогодні широкий спектр дій у сфері протидії тінювим операціям та відмиванню брудних грошей. Вони включають, зокрема, активну участь МВФ в інформуванні світової спільноти щодо загроз тінювої економіки та розробці практичних заходів подолання несумлінної господарської практики. Окремої уваги заслуговує також діяльність МВФ у сфері розроблення для понад 100 країн світу різного роду рекомендацій і ноу-хау щодо детінізації національних економік [5, с. 45].

Свою чергою, **Група Світового банку** в останні роки запустила в дію низку детінізаційних ініціатив з метою надання державам-членам консалтингової підтримки щодо протидії тіньовим операціям, відмиванню грошей та корупції. Так, сучасні антикорупційні ініціативи цієї міжнародної організації включають у свою «орбіту» урегулювання питань щодо функціонування глобальних офшорних центрів, використання економічними суб'єктами фінансових інновацій і діджитал-технологій тощо. Ця діяльність набула особливого значення в умовах пандемії covid-19, яка наражає національні уряди на різного роду ризики корупції, нелегального відтоку капіталу за кордон, нецільового використання фінансових ресурсів тощо.

Як приклад наведемо, зокрема, Сомалі, де у 2020 р. Група Світового банку у співпраці з МВФ підтримали створення Спільної консультативної групи уряду Сомалі та міжнародних донорів. Зазначена група здійснює перевірку усіх значних за обсягами державних контрактів, котрі були укладені з порушеннями та могли кваліфікуватись як підозрілі в частині відтоку капіталу. Це дало змогу заощадити понад 40 % сукупних державних витрат на постачання товарів для військовослужбовців. В Україні ж Світовий банк разом з іншими міжнародними партнерами нашої держави сприяв заснуванню спеціалізованого антикорупційного суду та створенню комплексної системи електронного декларування активів [26].

Важливу роль у детінізації глобальної та європейської економік та боротьбі з відмиванням брудних грошей відіграє також **Рада Європи**, яка за роки своєї діяльності ухвалила низку конвенцій у цій сфері. Йдеться, насамперед, про Страсбурзьку Конвенцію «Про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію доходів від злочинної діяльності», котрі чітко кваліфікувала як сутнісний зміст доходів, отриманих злочинним шляхом, так і поняття «відмивання грошей», здобутих кримінальною і незаконною економічною діяльністю. Виключна важливість зазначеної конвенції полягає також в тому, що у ній було чітко ідентифіковані конфіскаційні заходи, що мають впроваджуватись державами у разі розслідування справ з відмивання брудних грошей (превентивний арешт майна) та після винесення відповідних судових рішень (конфіскація нерухомого і рухомого майна, грошових коштів та інших цінних об'єктів). З-поміж інших нормативних актів Європейського Союзу, котрі відіграють нині вагомую конструктивну роль у детінізації глобальної економіки, слід відзначити також Директиву ЄС «Про попередження використання фінансової системи для відмивання грошей» (1991); Конвенцію «Про кримінальну відповідальність за корупцію» (1999); п'яту Директиву ЄС 2015/849 «Про запобігання використанню фінансової системи у цілях відмивання грошей чи фінансування тероризму» (2015); шосту Директиву ЄС 2018/1673 «Про боротьбу з відмиванням грошей за допомогою кримінального права» (2018).

Крім того, на увагу заслуговує національна стратегія Монако на 2022–2024 рр. щодо боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення, досвід якої вартий поширення [27].

Важко переоцінити важливу роль, що її відіграє у процесах детінізації глобальної економіки заснований за участі Ради Європи **Комітет експертів (MONEYVAL)**. Він належить до організаційної структури ФАТФ як асоційованого члена та спеціалізується на оцінці дотримання країнами-членами чинних

міжнародних стандартів протидії відмиванню брудних грошей та фінансування тероризму, а також ефективності їх впровадження та наданні конкретних рекомендацій національним владним органам держав щодо удосконалення чинних систем детінізації їх економік. Інакше кажучи, діяльність MONEYVAL пов'язана з розробленням нормативно-правового, фінансового та адміністративно-економічного інструментарію боротьби з відмиванням грошей у країнах, котрі не є членами ФАТФ. Саме завдяки діяльності MONEYVAL в останні роки потужного імпульсу отримала регуляторна діяльність у сфері профілактики і протидії відмиванню грошей на основі внесення у національне законодавство держав-членів відповідних норм.

Висновки. В цілому в умовах відсутності глобального регуляторного органу інституційна архітектура детінізації світової економіки спирається на ряд універсальних та фінансових організацій, а також спеціалізованих інституцій. В економічній сфері найбільші здобутки має ФАТФ, яка активно як співробітничала з іншими міжнародними організаціями, так і розвиває мережу інститутів, що спеціалізуються у сфері детінізації світової економіки.

Підбиваючи підсумок, також наголосимо на такому: по-перше, попри діяльність міжнародних інститутів у сфері детінізації глобальної економіки, ціла низка аспектів цієї надскладної проблеми залишається дотепер не вирішеною. Це потребує об'єднання зусиль світової спільноти насамперед у царині підвищення транспарентності усіх видів фінансових операцій з погляду ідентифікації їх ініціаторів та цілей, на відміну від домінуючого нині запровадження додаткових процедур, котрі лише підвищують рівень трансакційних витрат бізнесу та його переведення у тінювий сегмент глобальної економіки.

По-друге, на часі сьогодні є й питання щодо усунення усіх можливих нормативно-правових, адміністративних й організаційних перешкод у міждержавному співробітництві у сфері протидії тінювим операціям та відмиванню брудних грошей. Йдеться про формування країнами баз даних фінансової розвідки та їх включення у системи міждержавного обміну інформацією.

Література

1. Гринченко Н. Ю. Международное сотрудничество в борьбе с теневой экономикой // Национальная безопасность и стратегическое планирование. 2019. №3 (27). С. 47-55.
2. Kar D., Spanjers J. Transnational crime and the developing world // Global Financial Integrity. 2017. С. 53-59.
3. Money Laundering and the Illegal Wildlife Trade, FATF, Paris, 2020. URL: www.fatf-gafi.org/publications/methodandtrends/documents/money-laundering-illegal-wildlife-trade.html
4. Jurisdictions under Increased Monitoring. FATF. 24 February 2023. Отримано: 24-03-2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-february-2023.html>
5. Уикс-Браун Р. Удаление грязи. Страны наращивают усилия с целью остановить преступников, отмывающих свои миллионы // Финансы и развитие. Декабрь 2018. С. 44-45. URL: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2018/12/pdf/straight.pdf>
6. Руженський М., Мельник О., Кульбачний С. Інвестиційний клімат в Україні: стан та перспективи поліпшення // Вчені записки: зб. наук. праць. 2022. випуск 27 (2). С. 55-65. URL: https://drive.google.com/file/d/1IP6pN5sXs-4yn4_50eFjjx8nnfOIqgye/view

7. Макаров О.Ю. Монетизація економіки України: ретроспектива, поточний стан та перспективи трансформації // Вчені записки: зб. наук. праць. 2021. випуск 25 (4). С. 55-64. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/38217/vz_21_25-5.pdf
8. Кирилюк В. В. Академічне підприємництво в Україні: сучасний стан та проблематика // Вчені записки: зб. наук. праць. 2020. випуск 21 (2). С. 105-116. URL: <https://drive.google.com/file/d/1nz5ChHfQVdrOnK9P8lwb8QqcE-TnXwPL/view>
9. Харазішвілі Ю. Світло і тінь економіки України: резерви зростання та модернізації // Економіка України. 2017. № 4. С. 22-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2017_4_3
10. Луцишин З. Сучасна офшоризація бізнесу у конструкті національної фінансової безпеки / З. Луцишин, Н. Южаніна, Т. Фролова, М. Мазур, Д. Перебийніс // Міжнародна економічна політика. 2019. № 1. С. 70-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Мер_2019_1_6
11. Плотніков О. Фінансові інститути у процесі трансформації Європейського Союзу / О. В. Плотніков, О. О. Борзенко, Т. О. Панфілова // Економіка України. 2018. № 11-12. С. 148-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_11-12_12
12. Августин Р. Р., Демків, І. О. Антикорупційний механізм та засоби детінізації у соціальній сфері // Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2021. №13. С.27-37. URL: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2021-13-03>
13. Бабець І. Г. Інституціональні інструменти детінізації ринку транспортних послуг в регіонах України // Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць; за ред.: В.В. Коваленко (голов. ред.). Одеса: Одеський національний економічний університет. 2021. № 7-8(284-285). С. 109-116. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/284-285/pdf/109-116.pdf>
14. Тютюнник І. В. Управління податковими розривами як основа детінізації економіки: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2019. 370 с.
15. Кузнецова М. І. У пошуку шляхів детінізації економіки України / М. І. Кузнецова, О. О. Дубровіна // Наука, технології, інновації. 2017. № 1. С. 46-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/STI_2017_1_9
16. Юлек М. Глобалізація, кризи та економічні реформи: досвід Туреччини / М. Юлек, О. Яценко // Міжнародна економічна політика. 2015. № 2. С. 77-109. URL: http://iepjournals.com/journals/23/2015_4_Yulek_Yatsenko.pdf
17. Рогач О. Пошук шляхів реформування світової фінансової архітектури // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини, 2013, №1, С. 33-37.
18. Poruchnyk A., Kolot A., Mielcarek P., Stoliarchuk Y. and Ilnytsky D. Global economic crisis of 2020 and a new paradigm of countercyclical management. Problems and Perspectives in Management. 2021. №19(1). С. 397-415. doi:10.21511/ppm.19(1).2021.34
19. Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Проблеми реінституціоналізації світової економіки в умовах незалежності: нові виклики глобальному регулюванню // Економічна наука. 2017. №10. С. 5-10.
20. FATF Member Countries. Отримано: 25-03-2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org/>
21. FATF International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. FATF/OECD. 2012-2023. Paris, France. URL: www.fatf-gafi.org/recommendations.html
22. Risk index score of money laundering and terrorist financing in Belgium, Luxembourg and the Netherlands (Benelux) from 2016 to 2022. Statista. The Statistic Portal. Отримано: 25-03-2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/590850/risk-index-of-money-laundering-and-terrorist-financing-in-the-benelux/>

23. Risk index score of money laundering and terrorist financing in Brazil from 2015 to 2021. Statista. The Statistic Portal. Отримано: 25-03-2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/877247/risk-index-money-laundering-terrorist-financing-brazil/>
24. Summary of locational statistics, by currency, instrument and residence and sector of counterparty. Outstanding at end-March 2020, in billions of US dollars. BIS. URL: <http://stats.bis.org/statx/srs/table/a1?m=S&p=20201&c=>
25. Ojo M. Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism. Bank for International Settlements, 2013. C.1-29.
26. Combating Corruption. The World Bank. Oct. 19, 2021 URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/anti-corruption>
27. La Stratégie Nationale 2022-2024 Lutte contre le blanchiment de capitaux, le financement du terrorisme et la prolifération et la prolifération des armes de destruction massive vient de paraître. SICCFIN. La Principauté de Monaco. 22 p. URL: [https://www.siccfm.mc/content/download/53445/672212/file/STRATEGIE %20NATIONALE.pdf](https://www.siccfm.mc/content/download/53445/672212/file/STRATEGIE%20NATIONALE.pdf)

References

1. Hrynchenko, N. Yu. (2019) International cooperation in fight with shadow economy. *Natsionalna bezopasnost y stratehicheskoe planirovaniye*. №3 (27). pp. 47-55. [In Russian].
2. Kar, D. & Spanjers, J. (2017) Transnational crime and the developing world. *Global Financial Integrity*. pp.53-59.
3. *Money Laundering and the Illegal Wildlife Trade* (2017) FATF, Paris. URL: www.fatf-gafi.org/publications/methodandtrends/documents/money-laundering-illegal-wildlife-trade.html
4. *Jurisdictions under Increased Monitoring*. FATF. 24 February 2023. Accessed: 24-03-2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-february-2023.html>
5. Wix-Brown, R. (2018) Removing the dirt. Countries improving efforts to stop crimes of money laundering. *Finance and development*. December 2018. pp. 44-45. URL: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2018/12/pdf/straight.pdf>
6. Ruzhenskyi, M., Melnyk, O., & Kulbachnyi, S. (2022) Investment climate in Ukraine: state and perspectives of improvement. *Vcheni zapysky: zb. nauk. prats*. Vol.27 (2). pp. 55-65. URL: https://drive.google.com/file/d/1lP6pN5sXs-4yn4_50eFjjx8nnfOlqgye/view [In Ukrainian].
7. Makarov, O.I. (2021) Monetization of Ukrainian economy: past, current state and perspectives for transformation. *Vcheni zapysky: zb. nauk. prats*. Vol.25 (4). pp. 55-64. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/38217/vz_21_25-5.pdf [In Ukrainian].
8. Kyryliuk, V. V. (2020) Academic entrepreneurship in Ukraine: the state and problems. *Vcheni zapysky: zb. nauk. prats*. Vol.21 (2). pp. 105-116. URL: <https://drive.google.com/file/d/1nz5ChHfQVdrOnK9P8lwb8QqcE-TnXwPL/view> [In Ukrainian].
9. Kharazishvili, Y. (2017) Light and shadow of Ukrainian economy: reserves for growth and modernization. *Ekonomika Ukrainy*. № 4. pp. 22-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2017_4_3 [In Ukrainian].
10. Lutsyshyn, Z., Yuzhanina, N., Frolova, T., Mazur, M., & Perebyinis, D. (2019) Modern offshorisation of business in the construct of national fiscal security. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*. №1. pp. 70-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mep_2019_1_6 [In Ukrainian].
11. Plotnikov, O., Borzenko, O., & Panfilova, T., (2018) Fiscal institutes in terms of EU transformation. *Ekonomika Ukrainy*. № 11-12. pp. 148-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_11-12_12 [In Ukrainian].

12. Avhustyn, R. R., & Demkiv, I. O. (2021) Anticorruption mechanism and tools of unshadowing in social sphere. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni VN Karazina. Serii: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm.* №13. pp.27-37. URL: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2021-13-03> [In Ukrainian].
13. Babets, I. H. (2021) Institutional instruments of unshadowing of transport services in regions of Ukraine. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu: zb. nauk. prats; za red.: V.V. Kovalenko (ed.).* Odesa: Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. № 7-8(284-285). pp. 109-116. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/284-285/pdf/109-116.pdf>. [In Ukrainian].
14. Tiutiunyk, I. V. (2019) Management of tax gaps as basics for unshadowing of economy: monohraf. Sumy: Sumskiy derzhavnyi universytet. 370 p. [In Ukrainian].
15. Kuznetsova, M. I. (2017) In search of ways for unshadowing of economy of Ukraine / M. I. Kuznetsova, O. O. Dubrovina. *Nauka, tekhnolohii, innovatsii.* № 1. S. 46-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/STI_2017_1_9 [In Ukrainian].
16. Yulek, M. (2015) Globalization, crisis and economic reforms: experience of Turkey / M. Yulek, O. Yatsenko. *Mizhnarodna ekonomichna polityka.* № 2. pp. 77-109. URL:http://iepjournal.com/journals/23/2015_4_Yulek_Yatsenko.pdf [In Ukrainian].
17. Rohach, O. (2013) Search of ways to reform world financial architecture. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Mizhnarodni vidnosyny,* №1, pp.33-37. [In Ukrainian].
18. Poruchnyk, A., Kolot, A., Mielcarek, P., Stoliarchuk, Y. & Ilnytsky, D. (2021) Global economic crisis of 2020 and a new paradigm of countercyclical management. *Problems and Perspectives in Management.* №19(1). pp. 397-415. doi:10.21511/ppm.19(1).2021.34
19. Reznikova, N. V., & Ivashchenko, O. A. (2017) Problems of reinstitutionalization of world economy: new challenges for global governance. *Ekonomichna nauka.* №10. pp. 5-10. [In Ukrainian].
20. FATF Member Countries. Accessed: 25-03-2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org/>
21. FATF International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. FATF/OECD. 2012-2023. Paris, France. URL:www.fatfgafi.org/recommendations.html
22. Risk index score of money laundering and terrorist financing in Belgium, Luxembourg and the Netherlands (Benelux) from 2016 to 2022. Statista. The Statistic Portal. Accessed: 25-03-2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/590850/risk-index-of-money-laundering-and-terrorist-financing-in-the-benelux/>
23. Risk index score of money laundering and terrorist financing in Brazil from 2015 to 2021. Statista. The Statistic Portal. Accessed: 25-03-2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/877247/risk-index-money-laundering-terrorist-financing-brazil/>
24. Summary of locational statistics, by currency, instrument and residence and sector of counterparty. Outstanding at end-March 2020, in billions of US dollars. BIS. URL: <http://stats.bis.org/statx/srs/table/a1?m=S&p=20201&c=>
25. Ojo, M. (2013) Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism. *Bank for International Settlements.* pp.1-29.
26. Combating Corruption. The World Bank. Oct. 19, 2021 URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/anti-corruption>
27. *La Stratégie Nationale 2022-2024 Lutte contre le blanchiment de capitaux, le financement du terrorisme et la prolifération et la prolifération des armes de destruction massive vient de paraître (2021)* SICCFIN. La Principauté de Monaco. 22 p. URL: <https://www.siccfm.mc/content/download/53445/672212/file/STRATEGIE%20NATIONAL E.pdf>